

Грібов М.Л.,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри оперативно-пошукової роботи та документування факультету підготовки фахівців для спеціальних підрозділів Національної академії внутрішніх справ

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ВИКОНАННЯМ ДОРУЧЕНЬ НА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАНІ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ

Розкрито особливості прокурорського нагляду за роботою оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні грабежів та розбоїв. Визначено його предмет та засоби.

Ключові слова: прокурорський нагляд; негласні слідчі (розшукові) дії; оперативні підрозділи, грабїж, розбїй.

Раскрыты особенности прокурорского надзора за работой оперативных подразделений по исполнению поручений на проведение негласных следственных (розыскных) действий при расследовании грабежей и разбоев. Определены его предмет и средства.

Ключевые слова: прокурорский надзор; негласные следственные (розыскные) действия; оперативные подразделения, грабѣж, разбой.

Масове озброєння суспільно небезпечних елементів у наслідок протиправного заволодіння цілими партіями вогнепальної зброї протягом 2013–2014 років та тривалих бойових дій на Сході України, глибока економічна та соціальна криза, зuboжіння населення спричинили стрімке зростання кількості грабежів та розбоїв. Відповідно суттєво збільшилось навантаження на слідчих, які розслідують ці злочини та оперативні підрозділи, що виконують їх доручення. В таких умовах, через прагнення до формального покращення результатів роботи, часто

не виконується завдання кримінального провадження – забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Тому завдання забезпечення законності під час розслідування грабежів та розбоїв є

надзвичайно актуальними. Одним із основних засобів виконання цього завдання є прокурорський нагляд, що зумовлює актуальність обраної тематики.

Мета статі – визначити особливості прокурорського нагляду за діяльністю оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні грабежів та розбоїв.

Негласні слідчі (розшукові) дії КПК визначає як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених у кодексі [1]. Законодавець встановив вичерпний перелік таких дій, зокрема до них зараховано: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмку кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; використання конфіденційного співробітництва [1].

Роль прокурора у проведенні НСРД законодавець визначив досить чітко. Зокрема КПК передбачає, що рішення про проведення НСРД приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних НСРД та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення НСРД. Виключно прокурор має право прийня-

ти рішення про проведення такої НСРД, як контроль за вчиненням злочину [1]. Загалом, прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, НСРД, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД відповідним оперативним підрозділам; погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання [1].

Проте визначати особливості прокурорського нагляду за НСРД під час розслідування грабежів та розбоїв виходячи лише з окреслених положень, з нашого погляду, було б помилковим. Необхідно враховувати сутність даного виду слідчих дій, їх потенційну загрозу правам і свободам громадян, особливості пов'язані з правовим регулюванням та суб'єктами їх проведення.

Аналіз сутності НСРД, що передбачені главою 21 КПК та використовуються сьогодні при розслідуванні грабежів та розбоїв дає підстави для висновку, що у правоохоронній практиці нашої держави всі вони виникли та розвивалися як оперативно-розшукові заходи (ОРЗ). Тому для виконання окресленого вище завдання доцільно звернутися до теорії оперативно-розшукової діяльності (ОРД), де питання прокурорського нагляду розроблені на високому науковому

рівні. Зокрема ці питання досліджували такі вітчизняні науковці як В.І. Васи-линчук, А.А. Венедіктов, О.М. Джу-жа, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, І.М. Козьяков, О.О. Кисельов, М.Й. Курочка, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, Л.Д. Удалова, В.О. Черков, О.С. Шмор-гун та інші.

В.С. Зеленецький та І.М. Козьяков вважають, що у сфері ОРД прокурор здійснює нагляд: а) за всією системою ОРД, включаючи законність прийня-тих піднаглядними посадовими особами управлінських рішень (планування та ін.); б) за діями підрозділів, що без-посередньо здійснюють ОРД, а також їх посадових осіб; в) за негласним апа-ратом, що сприяє відповідним органам в успішному вирішенні оперативно-роз-шукових завдань; г) за технічними, ін-формаційними, фінансово-господар-ськими підсистемами забезпечення ОРД. Названі повноваження, на думку науков-ців, повинні здійснюватися поза залеж-ністю від того, є ОРД складовою функ-ціонування органу дізнання чи вона не є такою. Розходження в реалізації кожної групи зазначених наглядових повнова-жень прокурора, – вказують дослідни-ки, – проявляються в специфіці виявлен-ня, попередження й усунення порушень законів того чи іншого органу контролю за досягненням визначених законом ці-лей конкретного оперативного підрозді-лу, що здійснює ОРД [2, с. 176].

М. А. Погорецький вважає, що така класифікація суперечить чинному за-конодавству про оперативно-розшукову діяльність і самій сутності ОРД. Зокре-ма, що стосується прокурорського наг-ляду за негласним апаратом, до складу якого входять як штатні співробітники опера-тивно-розшукових підрозділів, так і осо-би, які співробітничать з ними на нег-ласній конфіденційній основі, а тому це питання, може бути предметом проку-рорського нагляду лише в разі порушення в цій сфері чинного законодавства [3; 4].

М.Й. Курочка наголошує, що пов-новаження прокурорського нагляду

за ОРД, мають окреслюватися внормо-ваними функціями, компетенцією, колом обов'язків наглядового прокурора, з тим щоб закони (окремі правові норми) ви-конувалися, а визначені чинним законо-давством суб'єкти ОРД не порушували їх вимог. Одночасно, зважаючи на конспіра-тивний характер ОРД і конфіденційність стосунків, учений зазначає, що втру-чання прокурора в тактику проведення ОРЗ, агентурну роботу, функціонування легендованих підприємств, установ, кон-спіративних квартир та в інші негласні заходи може призвести до дискредитації прокурорського нагляду, протистояння прокуратури правоохоронним органам, які проводять ОРД. Втручання прокуро-ра в конспіративні заходи можливе лише тоді, коли він має обґрунтовані підстави щодо порушення законності при їх про-веденні [5, с. 14].

Подібної думки дотримується й О.О. Кисельов, слушно зауважуючи, що розширення кола осіб, поінформованих про організацію і тактику конкретних ОРЗ, ознайомих з даними негласних співробітників, спричинить утворення тіньової ОРД, коли оперативні праців-ники ухилятимуться від реєстрації опе-ративної інформації, приховуватимуть відомості про осіб, які співпрацюють з ними на конфіденційній основі, та ін. [478]. Побоюючись витоку інформації, багато оперативних працівників ста-ють саме на такий шлях. Це призведе до того, що частина ОРД може залиши-тися поза контролем, і саме тут можуть виявитися найгрубіші порушення закон-ності [6, с. 59–60].

Отже, специфіка прокурорського наг-ляду в сфері ОРД полягає в тому, щоб дати оцінку законності конкретного опе-ративно-розшукового заходу з погляду правової обґрунтованості його здійснен-ня, не вдаючись при цьому до його тех-нології, яка не входить до об'єкту і пред-мету прокурорського нагляду [3; 4]. Все те саме можна сказати і про прокурор-ський нагляд за проведенням НСРД під час розслідування грабежів та розбоїв.

Адже такі дії здебільшого проводяться саме оперативними підрозділами, оскільки працівники прокуратури та слідчі не мають для цього ні часу ні засобів ні професійних навичок. Тому обґрунтованими видаються положення частини 6 ст. 246. КПК України, яка передбачає, що негласні слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого можуть проводити уповноважені оперативні підрозділи. Повноваження слідчого доручати такі дії відповідним оперативним підрозділам встановлено п. 3 ч. 2 ст. 40, а обов'язок їх виконання покладено на ці підрозділи ч. 3 ст. 41 зазначеного Кодексу [1].

Ми вважаємо, що формулювання «уповноважені оперативні підрозділи» та «відповідні оперативні підрозділи», що вживаються у вказаних статтях дають можливість слідчому доручати негласні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні грабежів та розбоїв як гласним, так і негласним (спеціалізованим) оперативним підрозділам [7]. Гласний оперативний підрозділ доручення слідчого на проведення цих дій може виконувати власними силами. Проте оскільки під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу набуває сам повноважень слідчого (ч. 2 ст. 41) він керується п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК, під час розслідування грабежів та розбоїв, має право доручити негласні слідчі (розшукові) дії спеціалізованому оперативному підрозділу [1].

Водночас, якщо певні технологічні аспекти конкретної НСРД передбачені законом, то прокурор повинен мати змогу вивчити питання їх дотримання, незалежно від того, який підрозділ їх виконує. Зокрема, ст. 269 КПК України не лише розмежовує візуальне спостереження на окремі види залежно від об'єкта (за особою, річчю або місцем), а й встановлює його поділ на таке, що здійснюють з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження та без них. Крім цього, законодавцем виокремлено спостереження за особою

та за тими, з ким вона контактує. Тому, якщо в ухвалі слідчого судді, дорученні слідчого, прокурора не зазначено, що спостереження потрібно провадити з використанням відповідних технічних засобів, установлювати контакти спостережуваного, то документування його дій за допомогою відеозапису, фотографування, а також збирання інформації про його зв'язки є порушенням закону. Отже, означені обставини проведення візуального спостереження під час розслідування грабежів та розбоїв мають належати до предмета прокурорського нагляду. Порушенням закону буде також продовження будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії після закінчення терміну дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення.

Механізм прокурорського нагляду за законністю підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів мають певні відмінності.

Сукупний аналіз положень ст. 36 КПК України та п. 4.3 розд. 5 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, що затверджена спільним наказом ГП України, МВС України, СБ України, Адміністрації ДПС України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. [8], свідчить, що в межах кримінального процесу прокурорський нагляд за діяльністю оперативних підрозділів здійснюється у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Адже документи, оформлені за результатами виконання конкретного доручення (протоколи і додатки до них) обов'язково надсилаються прокуророві. Їх аналіз дає змогу не лише зробити висновки щодо наявності або відсутності в діях об'єктів ознак складу злочину, а й оцінити відповідність дій оперативних працівників змісту доручення та ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД. Зокрема, це стосується проведення таких

дій лише у визначених місцях, ступеня втручання у приватне спілкування, у межах терміну дії ухвали слідчого судді, використання лише тих засобів, що передбачені ухвалою та дорученням, або без них. Крім цього, зіставлення документів оперативного підрозділу з іншими матеріалами кримінального провадження надає можливість прокуророві переконатися, що НСРД проводилися на законних підставах і саме щодо тих осіб, які були визначені в клопотанні, ухвалі слідчого судді та дорученні.

Стаття 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що прокурор, здійснюючи нагляд за ОРД: безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять ОРД; вимагає для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо ОРД, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення ОРЗ; доручає керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону; дає письмові вказівки про проведення ОРЗ з метою попередження та виявлення злочинів, про розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно відсутні; дає згоду на продовження строку проведення ОРД; отримує пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять ОРД; перевіряє скарги на порушення законів органами, які проводять ОРД, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами; скасовує незаконні постанови про заведення або закриття ОРС, зупинення або поновлення ОРД чи про інші рішення, що суперечать закону; вживає заходів щодо усунення порушень законності під час проведення ОРД і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності; опротестовує незаконну постанову суду про дозвіл або відмову

на проведення ОРЗ. Реалізація цих повноважень є засобом здійснення нагляду. Такі повноваження дають підстави стверджувати, що прокурор в ОРД, як і у кримінальному процесі, здійснює процесуальне керівництво. Отже, таке керівництво можна вважати формою прокурорського нагляду за ОРД.

Разом з тим, сьогодні функції перевірки законності діяльності оперативних підрозділів (у тому числі формальних підстав для проведення ОРЗ та НСРД) нормативними актами віднесено до компетенції відомств до складу яких вони входять. Результати вивчення цих актів засвідчують, що їх розробники ототожнюють функції нагляду та контролю за діяльністю, що є помилковим.

Науковий аналіз поглядів науковців дозволив нам дійти висновку, що нагляд за роботою оперативних підрозділів слід розглядати як систематичне спостереження уповноваженими державними органами, що не здійснюють ОРД, за роботою вказаних підрозділів та їх посадових осіб з метою забезпечення законності. Контроль за діяльністю оперативних підрозділів є складовою управління, яка відповідає систематичній перевірці відповідності функціонування, організації роботи оперативних підрозділів законам та підзаконним нормативно-правовим актам, прийнятим управлінським рішенням, принципам раціональності, доцільності, вимогам виконавської дисципліни. Таким чином нагляд за діяльністю оперативних підрозділів має здійснюватися прокуратурою, а контроль – відомствами, підрозділи яких уповноважені на проведення ОРД.

Сутність прокурорського нагляду за здійсненням НСРД під час розслідування грабежів та розбоїв полягає в тому, щоб дати оцінку законності конкретної НСРД з погляду правової обґрунтованості її здійснення. Предметом прокурорського нагляду за діяльністю оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні грабежів та розбоїв

є: наявність передбачених законом формальних підстав для проведення таких дій; дотримання визначених законом і змістом доручень обмежень щодо здійснення цих дій у часі, просторі й за колом об'єктів, а також застосування при цьому технічних засобів. Засобом прокурор-

ського нагляду за діяльністю оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій є вивчення документів, необхідних для всебічного дослідження його предмета (ухвали слідчого судді, доручення, протоколи НСРД і додатки до них).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Зеленецький В. С. Ведомственный контроль и прокурорский надзор за законностью оперативно-розыскной деятельности / В. С. Зеленецкий, И. Н. Козьяков. – Харьков: Вост. – регион. центр гуманитар. – образоват. инициатив, 2003. – 256 с.
3. Погорецький М. А. Об'єкт і предмет прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю / М. А. Погорецький // Підприємництво, господарство і право: наук. – практ. господарсько-правовий журн. – К., 2002. – № 12. – С. 127–130.
4. Погорецький М. А. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю / М. А. Погорецький // Реформування органів прокуратури України: проблеми і перспективи: матеріали міжнар. наук. – практ. конф. 2–3 жовтня 2006 р. – К.: Вид-во Ген. прокуратури України; Акад. прокуратури України, 2007. – С. 124–127.
5. Курочка М. Й. Законність в оперативно-розшуковій діяльності та прокурорський нагляд за її дотриманням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 21.07.04 / М. Й. Курочка. – К., 2000. – 20 с.
6. Киселев А. А. О некоторых проблемах прокурорского надзора за оперативно-розыскной деятельностью / А. А. Киселев // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – 2000. – № 3. – С. 58–71.
7. Грібов М. Л. Правове регулювання візуального спостереження / М. Л. Грібов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук. – практ. журнал. – 2012. – № 1 (27). – С. 13–23.
8. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. спільним наказом ГП України, МВС України, СБ України, Адміністрації ДПС України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12>.

Gribov M. Supervision of the execution of orders to conduct covert investigative (detective) actions during the investigation of looting and robbery.

Actuality of research supervision of the execution of orders to conduct covert investigative (detective) actions during looting and robbery investigation. The list of undercover investigators (search) actions that can be carried out to investigate the looting and robbery. The role of the prosecutor during covert investigations lootings and robberies. Defined object and means of prosecutorial control over the covert investigation (search) actions during the investigation of looting and robberies. The subject of supervision of the activities of the units of execution of orders to conduct covert investigation (search) action in investigating looting and robbery are: availability of formal grounds provided by law for such actions; compliance by the law orders and content restrictions on these activities in time, space and facilities for the range, and the application of means at the same time. The means of supervision of the activities of the units of execution of orders to conduct covert investigative (detective) action is to study the documents required for a comprehensive study of its subject (the investigating judge rulings, orders, reports of covert investigative (detective) actions and annexes).

Keywords: procurator; covert investigative (detective) action; operational units, looting, robbery.

Стаття надійшла до редакції журналу 06.10.2014 р.